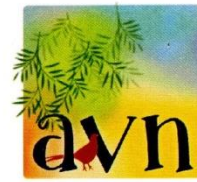

Algemene Vereniging voor Natuurbescherming

voor 's-Gravenhage en omstreken

Badhuisstraat 175 - 2584 HH 's-Gravenhage

www.AVN.nl info@AVN.nl 070 33 88 100

Gemeente Den Haag

t.a.v. Beleidsafdeling Stadsbeheer/ Milieu en gebiedsgericht werken

cc Commissie MER, Mevrouw Schuerhoff

m.e.r@denhaag.nl

cc omgevingsvisie@denhaag.nl

cc mschuerhoff@eia.nl

Den Haag, 22 december 2022

Onderwerp: Zienswijze AVN op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor de Omgevingsvisie Den Haag

Geachte mevrouw, mijnheer,

De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor de omgevingseffectrapportage (o.e.r.) voor de omgevingsvisie Den Haag ligt ter inzage tot 23 december 2023. Bij deze de zienswijze van de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor Den Haag en omstreken (AVN).

Den Haag is een groene en natuurrijke en daardoor aantrekkelijke stad om in te wonen en te werken. Daar zetten we ons als AVN dan ook al 96 jaar voor in, met brede steun van de bewoners. Elke keer als wordt gevraagd over de toekomst, ook in recente enquêtes, vinden zij in een overweldigende meerderheid dat er meer ruimte moet komen voor groen en natuur. Dus zeker niet minder! In de afgelopen moeilijke Corona jaren zochten velen met genoegen de natuur- en groengebieden op. De voordelen van natuur en groen zijn groot, voor onze gezondheid, om te bewegen en elkaar te ontmoeten, voor het voorkomen van en voor het aanpassen aan klimaatverandering: opvang van het broeikasgas CO₂ en water, het tegengaan van hittestress. En ook voor het vestigingsklimaat en daarmee de werkgelegenheid: VN en EU kozen voor het groene gebied bij World Forum, niet voor de nog stenige Binckhorst.

Het belangrijkste dilemma voor de toekomst is dan ook hoe groen en natuur te behouden en te versterken terwijl belangrijke ontwikkelingen zich voordoen: toename van het aantal woningen, de energietransitie, veranderingen in mobiliteit, in de economie.

We stellen dan ook voor de effecten van keuzes voor deze ontwikkelingen elk apart te onderzoeken, dus de effecten van de keuze van het aantal woningen, de keuzes voor de energietransitie, keuzes voor de mobiliteit, keuzes voor het groen/de natuur. En op basis daarvan een meest milieu- en natuurvriendelijk alternatief te maken. In plaats van zoals is voorgesteld keuzes voor deze verschillende variabelen te bundelen in drie verhaallijnen.

De gekozen alternatieven voor groen/natuur zijn zorgwekkend. Zowel kleinschalig groen, groengebieden en Natura 2000-gebieden zijn nu alle drie aanwezig. Daar moet niet tussen worden gekozen, dat zijn geen alternatieven. Deze moeten dan ook alle drie behouden blijven en worden versterkt. We stellen voor in de plaats daarvan alternatieven te onderzoeken die beogen de toestand van natuur- en groen te verbeteren, wat zijn daarvan de effecten, wat is de beste keuze.

Denk vooral ook aan de verbindingen tussen grondgebonden groen en groen op daken en op gebouwen. De AVN stelt zich daarbij de egel voor die van een plaats naar de andere moet kunnen lopen.

Daarnaast stellen we in deze zienswijze aanvullende beoordelingscriteria voor, op basis van bestaand Haags groen- en natuurbeleid.

Vervolgens gaan we -zoals gevraagd door de gemeente- in op gemiste onderzoekthema's, kansen en dilemma's.

En tenslotte kort op de onderliggende stukken, Ambitiedocument, Beleidsinventarisatie en Staat van de leefomgeving.

Keuze van alternatieven voor de mer/oer: apart voor woningen, energietransitie, mobiliteit; en maak een 'meest milieu- en natuurvriendelijk' alternatief

In de NRD wordt gekozen voor drie scenario's, waarin keuzes op deze verschillende vlakken worden gebundeld in verhaallijnen. Er worden keuzes samengevoegd die niet per se samen hoeven. Erger nog, als men de consequenties onderzoekt, daar is een mer/oer immers voor, weet men dan niet aan welk onderdeel dat ligt. Om het plat te zeggen: aan welke knoppen is er gedraaid dat we dit effect zien. En hoe kan het anders. Een mer is er immers ook voor om alternatieven te presenteren en te onderzoeken.

Voor dat aspect pleiten we ook voor het opstellen van een 'meest milieu- en natuurvriendelijk' alternatief. Samen met de andere gepresenteerde alternatieve scenario's kunnen de effecten daarvan vervolgens in het MER worden doorgerekend. De AVN vindt het met name van belang om bij alle scenario's te laten doorrekenen wat de globale effecten daarvan zijn op de biodiversiteit in de stad.

Het AVN voorstel is dus om *apart* te onderzoeken wat de milieu-, natuur en sociale consequenties zijn van keuzes van aantal en soort woningen (50000, 50-80000, 80000), keuzes voor de stadsnatuur (biodiversiteit), keuzes voor de energietransitie en keuzes voor mobiliteit.

Een voorbeeld, de keuze is voor meer dan 80.000 woningen. Waar en hoe is belangrijk. Bijv. hoogbouw in het Centrum, voor Zuidwest blokken met groen op het dak van een garage in het midden. Wat zijn de gevolgen voor natuur- en groen? Bijv. minder groen per bewoner, hogere druk op en aantasting van bestaande natuur- en groengebieden; meer verharding in groen, minder kwaliteit van groen (vergelijk groen op een dak, met verbonden groenstroken op maaiveld waarop volgroeide, grote bomen), meer broeikasgassen, luchtvervuiling en stikstofdepositie.

En wat zijn milieu- en natuurvriendelijke alternatieven, mitigerende maatregelen? Bijvoorbeeld natuurinclusief bouwen, duurzaam bouwen, meer handhaving en hekken in groengebieden, natuurcompensatie buiten de stad, groene overkluisingen van wegen en OV. Denk vooral ook aan de overgangen tussen grondgebonden groen en groen op daken. Als daar in een vroeg stadium rekening wordt gehouden met de mogelijkheid er een geheel van te maken kan dat wellicht tegen geringe kosten. Niet alle daken bevinden zich hoog in de lucht.

Ook de keuzes voor energietransitie of mobiliteit hebben elk aparte consequenties op milieu en natuur, bijvoorbeeld door het beslag op de ruimte, bijv.: keuze voor warmtenetten, keuze voor een metro naar Zuidwest/Westland.

Uit het bestuderen van de effecten van keuzes op deze vier gebieden kan ook een 'meest milieu- en natuurvriendelijk' alternatief worden opgesteld. Welk scenario met keuzes op elk van deze vier domeinen heeft de minste negatieve effecten op milieu, natuur en leefbaarheid? De NRD kan daar richtlijnen voor neerzetten.

Gekozen alternatieven in het NRD voor groen en natuur zorgwekkend

De alternatieven die genoemd worden voor groen en natuur in de drie verhaallijnen zijn zorgwekkend. In de eerste bundel zijn er veel groene pocket parkjes, in de tweede wordt biodiversiteit vergroot en is er grootschalig groen in delen van de stad, in de derde zijn er grootschalige groenvoorzieningen in de regio en langs de kust, bestaand uit de duinen en stadsparken. Het een sluit het ander echter niet uit. Daar moet niet tussen worden gekozen, sterker nog, alle drie zijn cruciaal! Den Haag heeft immers nu zowel Natura 2000-gebieden en Natuurnetwerk Nederland-NNN (in de stad en vlak daarbuiten); de Stedelijke Groene Hoofdstructuur (groengebieden en ecologische verbindingen daartussen); en fijnmazig groen: kleinere stukken groen en parkjes en bomen in de wijken. Voor natuur en leefbaarheid (en andere bovengenoemde voordelen van groen/natuur) moeten alle drie behouden blijven.

Sommige wijken hebben nu weinig groen, zoals Binckhorst en Laakhavens. Daar wil de gemeente groen toevoegen. Het is goed als dat voornemen ook komt in de omgevingsvisie, opdat dit ook daadwerkelijk gebeurt. En dat het weinige groen dat daar nu is niet in de schaduw en wind komt van hoogbouw ernaast. Of groen wordt verminderd door de aanleg van nieuw OV en verhardingen voor sportvoorzieningen. We stellen voor in de plaats de effecten van alternatieven te onderzoeken die de toestand van natuur- en groen verbeteren. Wat zijn daarvan de consequenties, om te verhelderen wat de beste keuze is. Onder

andere natuurinclusief bouwen; de uitbreiding en versterking van de kwaliteit van kleinschalig groen, en van groen- en natuurgebieden, bijv. door beheer, zoning, handhaving en de aanleg van nieuwe buffergebieden en ecologische verbindingen. Ook is hier de plaats om te regelen dat altijd gewerkt zal worden aan de verbetering van de ecologische verbindingen tussen de verschillende groene gebieden. Klein of groot, grondgebonden of op een parkeergarage of ander dak.

Keuze van beoordelingscriteria

De AVN stelt voor de gekozen beoordelingscriteria aan te vullen met criteria uit Haagse beleidsstukken. Bijvoorbeeld duurzame instandhouding en versterking van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur (Agenda Groen), kroonoppervlak (Nota Stadsbomen), natuurwaarde (zie Nota Stadsnatuur), vergroting oppervlak groen, afname onnodige bestrating (zie Kadernota Openbare Ruimte), natuurinclusief bouwen (Puntensysteem groen en natuurinclusief bouwen).

Aan cultureel erfgoed moet ook het aangewezen groene erfgoedⁱ worden toegevoegd, en het groen in beschermde stadsgezichten.

Ook belangrijk is de groennorm, de hoeveelheid groen per bewoner. Dat onderscheiden in groen in de directe omgeving, groen in de stad en groen in (compensatie)gebieden buiten de stad.

Gemiste onderzoekthema's, kansen en dilemma's

De gemeente vraagt aan bewoners of die onderzoekthema's kansen en dilemma's missen.

Volgens de AVN komt natuur/ biodiversiteit/groen/ bomen onvoldoende tot zijn recht. Nederland heeft immers het biodiversiteitsverdrag ondertekend, aangenomen in Rio 30 jaar geleden, en recent is hierover een nieuw akkoord bereikt.

Ondanks bovengenoemde voordelen en belang van natuur en groen voor de stad ontbreekt de ambitie van een groen- en natuurrijk Den Haag in het door het College opgestelde 'ambitie-document' voor de omgevingsvisie. Daar is geen participatie over geweest. Volgens de AVN, en veel bewoners, zou dit juist een belangrijk onderdeel van de omgevingsvisie moeten zijn. Zodat dit kan worden uitgewerkt in een duidelijke kaart en regels in het omgevingsplan. In de Startnotitie is 'versterken van natuur, groen en biodiversiteit in de stad' wel een van de 8 opgaven.

Te onderzoeken vragen die uit die invalshoek voortvloeien zijn bijv.: hoe kan in verschillende typen wijken het beste worden verdicht om maximaal natuur en groen te behouden/ te versterken? Wat zijn grenzen aan verdichting? Wat zijn de gevolgen van hoogbouw op natuur/groen in de stad? Hoe richt men bufferzones in naast natuurgebieden? Waar kan groen compensatie komen binnen en buiten de stad? Hoe kan worden verdicht *en* vergroend in de verschillende wijken?

Een dilemma is dat: "Meer gebruiksmogelijkheden groen in stad en regio" in strijd kan zijn met opgave 8 'Versterken natuur, groen en biodiversiteit in de stad'. Voor het laatste is het bijv. belangrijk de hoeveelheid verharding te beperken.

De AVN heeft desgevraagd meerdere malen laten weten dat wat ons betreft de omgevingsvisie niet veel meer zou hoeven te zijn dan een bundeling van de bovengenoemde gemeentelijke visies. Dat is geen scherts. In ieder geval zou in de NRD geregeld moeten worden dat de visie gebaseerd moet zijn op de uitgangspunten in deze nota's. Dat vinden wij hier onvoldoende in terug.

Onderliggende stukken: ambitiedocument, Beleidsinventarisatie, Staat van de leefomgeving

Er is geen participatie geweest over het **ambitiedocument**, dit is vastgesteld door het College. Zie inspraak en brief van de AVN, klik op [14 september 2022 – inspraak ambitiedocument omgevingswet](#) en [Reactie op Ambitiedocument Omgevingsvisie](#) .

In de Notitie **Beleidsinventarisatie** Omgevingsvisie Gemeente Den Haag wordt de Nota Stadsnatuur niet genoemd bij de opgave versterken groen, natuur en biodiversiteit. Ook de binnenkort vast te stellen 'Kadernota openbare ruimte' ontbreekt daar.

De Richtlijn 'licht op natuur' en het 'Puntensysteem natuur inclusief bouwen' staan helemaal niet in de beleidsinventarisatie.

De gemeente Den Haag heeft veel goed beleid op het gebied van bomen, groen en natuur. Het is belangrijk dat dit in de Omgevingsvisie wordt opgenomen, opdat dit kan worden vastgelegd in het omgevingsplan.

In de Staat van de leefomgeving zijn veel interessante gegevens verzameld. Over groen en natuur staan kaarten op p55-57. Het zou mooi zijn die nog aan te vullen met de kaarten die beschikbaar zijn op het Portaal Natuur en Milieuⁱⁱ over bijzondere flora, bomen, bijen, vleermuizen, vogels enz. en voorzieningen daarvoor. Het kroonoppervlak van bomen wordt onderzocht, we stellen voor die toe te voegen wanneer deze is vastgesteld.

Concluderend

We vragen u de Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor de Omgevingsvisie Den Haag aan te passen met bovenstaande voorstellen, met name de alternatieven en beoordelingscriteria, opdat de mer/oer optimaal de gevolgen van keuzes op natuur en milieu kan verhelderen, en ook een meest milieu- en natuurvriendelijk alternatief uit te werken voor de toekomst van Den Haag.

De AVN vraagt:

- Bij de alternatieven de effecten op milieu, natuur, leefbaarheid enz. van keuzes op het gebied van aantal en soort woningen, energie transitie, mobiliteit, natuur en groen *apart* te onderzoeken, en niet in drie verhaallijnen te groeperen,
- De alternatieven op het gebied van groen te vervangen door verschillende mogelijkheden groen en natuur in de stad te verbeteren,
- de beoordelingscriteria aan te vullen met criteria uit Haagse en landelijke beleidstukken: o.a. instandhouding van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur, kroonoppervlak, natuurwaarde, oppervlak groen/verharding, natuurinclusief bouwen, in stand houding groen erfgoed, beschermde stadsgezichten.

Onderliggende stukken, ambitiedocument, Beleidsinventarisatie, en Staat van de Leefomgeving aan te vullen met respectievelijk ambities, bestaande beleidsdocumenten en bestaand onderzoek op het gebied van monitoring van natuur en milieu.

Met vriendelijke groeten,

Dick Ooms

Caroline de Jong

Voorzitter AVN

Secretaris AVN

.

ⁱ Zie <https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=groen%5Fferfgoed#>

De Rijksbeschermde groenaanleg bestaat uit Meer en Bos, Park Zorgvliet, Clingendael, Oosterbeek en Marlot.

Het Landschappelijk groen erfgoed voor Den Haag omvat Bosjes van Poot en Belvédèreduin.

Rijksbeschermde Stadsgezichten zijn er meer, ook vanwege het groen, Zuiderpark, Scheveningse Bosjes, Nieuwe Scheveningse Bosjes, Haagse Bos, Marlot en Reigersbergen, Westbroekpark enz.

<https://www.monumentenzorgdenhaag.nl/beschermde-stadsgezichten>

ⁱⁱ <https://ddh.maps.arcgis.com/apps/MapAndAppGallery/index.html?appid=3282b61d60164dd3ae794eee75e556b8>